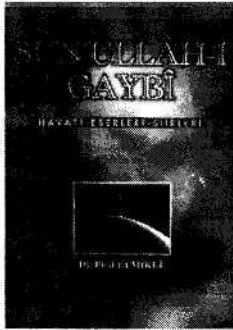

Kitap Tanıtımı

“Sun’ullâh-ı Gaybî, Hayâtı, Eserleri, Şiirleri”, Dr. Bilal Kemikli, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, 176 sayfa.

Büyük düşünür Nurettin Topçu'nun dediği gibi; büyük mezarların üstünde büyük vatanlar vardır. Büyük ölüleri olmayan milletler ebedî olamazlar. Üzerinde büyük ruhların sevildiği topraklarda ebedî hayat ağacı yeşeriyor; gerçek hayat, gerçek saâdet tadılıyor. Onlarsız yeryüzünde yetim yaşıyoruz. Yaşadığımız bu yeryüzünde toprağın rûhu yoksa bizde de hayat olamıyor. Büyük rûhu vatan toprağına karıştıranlar, milletleri ebedî yapan mezarlarda ebediyetle kucak kucağına yatanlar, peygamberler, velîler, hakîmler, filozoflar, ahlâkçılar ve sanatkârlardır. Anadolu toprağının altında bize bin yıllık mâziden emânet olan büyük mezarlar, ebedî olan ruhlarını bizim varlığımıza karıştırdıkça, ruhlarımıza düşman olan sefillerin zehirli tesirleri bizi imhâ edemez. Gerçek büyüklerimizin mezarında ebedîlik bayrağı dalgalanıyor. Bizi yaşatarak ebedî yapan, ebedîliğe götüren büyük kervanın başında Mevlânalara, Yûnuslara, Hacı Bayrâm-ı Velîleri ve onların izinden giden Sun'ullâh-ı Gaybîleri görüyoruz. Fuad Köprülü'nün, Gaybî için; “Tıpkı Yûnus Emre gibi, hakikî bir mutasavvıf ve bilhassa kıymetli bir şâirdir” biçimindeki değerlendirmesi de buna işaret etmektedir.

Dr. Bilal Kemikli'nin, Gaybî'nin hayâtı, eserleri ve şiirleri üzerine yaptığı araştırma ve incelemelerden oluşan söz konusu kitabı, aynı yazarın daha önce hazırladığı Sun'ullâh-ı Gaybî ve Dîvânı, İnceleme-Metin adlı doktora tezinin bir özeti mâhiyetindedir. Yazar, kitâbiyat târihimiz içerisinde müellifin, daha önce genişçe ele alarak telif ettiği bir eseri özetleyerek yeniden yazması anlamına gelen “ih-tisâr” geleneğinden aldığı ilhamla bu yola başvurmuştur.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde Gaybî'nin hayâtı, daha önce hakkında ayrıntılı bir yayın yapılmadığından, genişçe incelenmekte, gaybî'nin adı ve mahlası, doğumu, ailesi, tahsili, Kütahya'dan İstanbul'a gelmesi, tasavvufî yönü (tarîkati ve sûfî çevresi, mürşidi: Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi), İs-

tanbul'dan Kütahya'ya dönüşü ve vefâtı ele alınmaktadır. Burada bir husûsu arz etmek istiyoruz: Bu bölümde Gaybî'nin tarîkati ve sûfî çevresi anlatılırken: "Ancak onun bulunduğu Halvetî ortam, *Sünbülüyye* değil, **Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî (Yiğitbaşı Veli)** (ö. 1505)'nin halifelerinden **Elmalılı Ümmî Sinân**'ın tesis ettiği *Sinâniyye*'dir" (s. 38) cümlesinde de görüldüğü üzere *Sinâniyye*, **Elmalılı Ümmî Sinân**'a atfedilmiştir. Ancak *Abmediyye*'nin *Sinâniyye* kolunun kurucusu **İbrâhim Ümmî Sinan** (ö. 1568)'dir, ki bu zât zaman zaman Elmalılı Yûsuf Sinân-ı Ümmî (ö. 1657) ile karıştırılmaktadır. Muhtemelen yazar da kaynaklarda geçen aynı hatayı tekrarlamıştır. Ancak aynı yazarın Doktora tezinin gözden geçirilmiş tam metninin neşri niteliğindeki Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları arasında geçtiğimiz günlerde "*Sun'ullâb-ı Gaybî Dîvânı, İnceleme-Metin* (Ankara, 2000)" adıyla yayınlanan baskısında bu hatayı düzelttiğini öğrenmiş bulunuyoruz. Dileğimiz, Akçağ tarafından yayınlanan kitaptaki bu yanlışlığın da sonraki baskılarda tashih edilmesidir.

İkinci bölümde Gaybî'nin manzum, mensur ve tercüme niteliğindeki eserlerinin tam listesi tespit edilerek bu eserler, değişik kütüphanelerdeki nüshaları, muhtevâları, edebî ve tasavvufî özellikleri bakımından etraflıca tanıtılmaktadır. Gaybî'nin külliyâtını oluşturan eserleri şunlardır: *Dîvân-ı Gaybî*, *Keşfü'l-Gutâ*, *Hudâ Rabbim*, *Tarîku'l-Hak fi Teveccühi'l-Mutlak*, *Rûhu'l-Hakîka*, *Sohbet-nâme*, *Risâle-i Halvetiyye vü Bayrâmiyye*, *Mekârimü'l-Ahlâk*, *Risâle-i Tuhfetü'l-Uşşâk*, *Risâle-i Redd-i Hulûl ve'l-İttihâd*, *Akâid-nâme*, *Mes'ele-i Sülûk*, *Risâle fi Halli'd-Devrân*, *Risâle-i İlm u Amel*, *Risâle-i Esmâ*, *Makâsid-i Ayniyye Tercümesi*.

Üçüncü bölümde, Gaybî'nin yayınlanmak üzere seçilen şiirlerinde ise okuyucuya onun şiiri hakkında yeterli bilgi ve kanaati verecek şiirler tercih edilmiştir. Burada verilen şiirlerin hâkim konusu aşk ve muhabbetir. Bunun yanında Allah-âlem-insan münâsebetine dâir konuları içeren şiirlere de yer verilmiştir. Ayrıca okuyucunun anlamakta güçlük çekmesi muhtemel kelimeler için kitabın son kısmına bir lügatçenin de eklenmesinin çok faydalı olduğu kanaatindeyiz.

Kitabın dizgisiyle ilgili şu husûsu da zikretmekte yarar görüyoruz: Kitapta değişik yerlerde geçen bazı kelimeler, (^) işareti konulmaması gereken yerlerde konulmak, konulması gereken yerlerde de konulmamak sûretiyle yanlış yazılmıştır. Meselâ, Halvetî (Hâlvetî), Halvetiyye (Hâlvetiyye), halife (hâlîfe), tasavvufî (tasavvûfî), Tarîku'l-Hak (Tarîku'l-Hâk)... Âdem (Adem), -zâde (-zade), şâir (şair), Gaybî (Gaybi), Rûmî (Rumi), sûfî (sûfi-sûfî), esmâ (esma)... vb. Bu tür tashih hataları, bâzen metnin anlamını değiştirebilecek nitelikte olmaktadır.¹ Hemen pek çok eserde görülen bu kabil yanlışlıkların sorumluluğu, yazarına değil,

1 Yeri gelmişken, eski metinlerin günümüz harfleriyle neşrinde telaffuz ve imlâ şekillerini asılma uygun biçimde gösterebilmek bakımından, hocalarımız Mustafa TAHRALI ve merhûm Selçuk ERAY-

dizgi ve tashihi yapana âit olmakla birlikte, neticede ortaya konan eserin muhtevâsına zarar vermekte; ancak kanaatimizce yazar bu olumsuzluğu hak etmemektedir. Sonraki baskılarda bu tür dizgi ve baskı hatalarının düzeltilileceğini umuyoruz. Bununla birlikte yayıncının, eserin dizayn ve baskısı hususunda gösterdiği titizliğin hemen kendini gösterdiğini de burada belirtmemiz gerekmektedir.

XVII. yüzyıl mutasavvıf şâiri Gaybî, şiirlerinde tasavvuf düşüncesinin en girift konularını sâde bir dil ve anlaşılır bir üslûpla işlemektedir. Onun varlık, insan, mârifet, aşk ve muhabbet gibi temel konulara ilişkin görüşleri ile Yûnus Emre, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bayrâm-ı Velî gibi Anadolu'da yetişen büyük mutasavvıf-mütefekkirlerin düşünceleri arasında bir farklılık görülmez. Hattâ onun şiirlerinde Yûnus'un etkisi çok açıktır. Dînî kültür târihimizin önemli metinlerinden olan mensur eserlerinde ise Gaybî, hem içinde bulunduğu tasavvuf okulunun esaslarına ve târihine, hem de yaşadığı dönemin dînî sosyal târihine ışık tutmaktadır. Nerice îtibâriyle bu çalışma, genelde tekke şiiri, özelde de Sun'ullâh-ı Gaybî ve yaşadığı dönemdeki ilmî-edebeî muhit ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılar için bir ilk başvuru eseri niteliği taşımaktadır. Yazarın, kitabın Önsöz kısmında neşretmeyi taahhüt ettiği Gaybî'nin mensur risâlelerinden oluşan külliyyâtını da en kısa sürede ilim dünyasının istifâdesine sunmasını temennî ediyoruz.

Yazımızın sonunda, sözü Gaybî'ye bırakıyoruz:

*Belâ bârân gibi gökden yağarsa
Hakîkat sūfilik incinmemekdür
Ser-â-pâ bâr-ı gam sana ağarsa
Hakîkat sūfilik incinmemekdür*

*Bütün âlem ederse ger seni zem
Olar hakkında sen bir söz deme kem
Düşüp şirke getürme kendüne gam
Hakîkat sūfilik incinmemekdür*

*Eger ömründe görmezsen selâmet
Aduvun olsa cân-ı halk temâmet
Dem-â-dem ursalar seng-i melâmet
Hakîkat sūfilik incinmemekdür...*

*Muktedâmız aşk-ı Hak'dur aşkı idindük imâm
Anun için oldu her demde salâtımız müdâm*

*Aşk-ı Hak'dur ilm-i nâfi'le bize sâlih amel
Aşk-ı Hak'dur zikrimüzle suâltümüz her subh u şâm*

*Her ibâdâtun hakikat cânı aşkdur bî-gümân
Aşk-ı Hakk olmayacak olmaz birisi biç tamâm*

*Aşkı inkâr eyleyenler Hakk'ı inkâr eyledi
Evliyâ vü enbiyâ aşktan alurlar feyz-i tâm*

*Zahir ü bâtın kamu aşk ile kâimdür cihân
Sûretâ aşkdur bu âlem Gaybiyâ bil ve's-selâm...*

Ahmet ÖGKE*

“İbrahim Gülşenî Hayatı Eserleri ve Tarikatı”, Yazar: Dr. Himmet KONUR, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, 269 sayfa.

Tasavvuf Tarihi ve muhtevasına dair ülkemizde yapılan akademik çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmakta ve bunların bir kısmı da yayınlanmaktadır. Bunlardan biri de Himmet KONUR tarafından doktora çalışması olarak hazırlanan ve İnsan Yayınları tarafından basılan *İbrahim Gülşenî Hayatı, Eserleri ve Tarikatı* isimli eserdir.

Eser, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. İbrahim Gülşenî çok yönlü biri olmakla birlikte tasavvufî kişiliği ve tarikatı ile ön plâna çıktığından, öncelikle giriş bölümünde tasavvuf, tarikatler ve Gülşenîliğin kendisinden neş'et ettiği Halvetiyye Tarikatı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Burada ayrıca tasavvufun İslâm kaynaklı olmadığı ile ilgili olarak ortaya atılan iddialara cevap verilmekte ve İslâm zühdünün tasavvufa ve onun teşkilatlanmış şekli olan tarikatlere dönüşüm süreci kısaca izah edilmektedir.

Türklerin İslâmiyet'e girişleri ve tasavvufu ilgileri özetlendikten sonra, Halvetiyye Tarikatına dair bilgiler aktarılmaktadır. Son olarak Türklerin Halvetiyye Tarikatı ile olan alâkalarından bahsedilmektedir.

Yazar, bir kimsenin hayatının ve çevresindekiler üzerindeki tesirinin en iyi derecede anlaşılması için, yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal durumunun iyi anlaşılması gerektiği kanaatini dile getirmiş ve birinci bölümde bu hususları netleştirmeye çalışmıştır. Ancak bunu yaparken İbrahim Gülşenî'nin yaşadığı bir asırdan fazla süre içinde olup biten her sosyal hadiseyi incelemenin mümkün olmayacağını belirtmiş, bu nedenle de onun yaşadığı dönem ve coğrafyadaki siyasi ve tasavvufî atmosferi ön plâna çıkarmaya çalışmıştır.

Bu düşünceden hareketle, eserin birinci bölümünde, İbrahim Gülşenî'nin mu-

DİN'in hazırladıkları Ahmed Avni KONUK Bey'in *Fusûsü'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, (Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul 1987-1992) *Tedbirât-ı İlahiyye* (İz Yay., İstanbul 1992) ve *Fihri Mâ Fih Tercümesi* (İz Yay., İstanbul 1994) gibi eserlerinde uygulanan metoddan istifade etmenin fevkalâde faydalı olacağı kanaatini taşıdığımızı burada belirtmek isteriz.

* Ar. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

hatap olduğu siyasi atmosfer ve dönemin idarecileri hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle Akkoyunlu Devleti'nin son yıllarındaki sosyal ve kültürel manzara tasvir edilmiş, daha sonra Memlük Devleti'nin durumundan bahsedilmiştir.

Memlük hükümdarlarından Kansuh Gûri ve Tumanbay dönemleri ayrı ayrı incelendikten sonra, o dönemde Mısır'da faaliyet gösteren tasavvufî hareketlerden, son olarak da tasavvuf mensuplarındaki bozulmadan bahsedilmiştir. Mısır, Osmanlı Devleti idaresi altına girdiğinde, İbrahim Gülşeni hayatta olduğu için, bir süre Mısır'da Osmanlı idaresi altında yaşamıştır. Yazar, bu dönemi de bu bölümde tasvir etmiş, öncelikle dönem hakkında genel bilgiler vermiştir. Vezir-i Azam İbrahim Paşa tarafından Mısır'da iç karışmanın önlenişi hadisesini de naklederek, Osmanlı Devleti'ndeki tasavvuf hareketlerinden bahsetmiştir. Eserin, Os-

manlı Devletinde ulemâ-meşâyih ve padişah-meşâyih münasebetlerine dair bazı örnekler üzerinde durulduğu bu bölümünde, özellikle dikkat çekici olan bazı hususlara değinilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in tasavvuf çevrelerine olan yakınlığı, Sünbül Sinan ile olan münasebetleri; Kanunî'nin tasavvufî kişiliği, Merkez Efendi ile dostluğu ve akrabalığı ile diğer bazı tarikatlere olan sempatisi bu bölümde konu edilen hususlar arasında yer almaktadır.